

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА: ІСТОРІЯ, ТЕОРІЯ, ПРАКТИКА

МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

(22 грудня 2010 року)

Київ 2011

УДК 342.7
ББК 67.400.7
В 32

Редакційна колегія:

проф. І. С. Гриценко, проф. П. П. Андрушко,
проф. І. А. Безклубий, доц. Т. Г. Ковальчук,
проф. І. І. Котюк, проф. Р. А. Майданик,
проф. А. В. Портнов, проф. Н. Ю. Пришва,
проф. С. Я. Фурса, проф. В. С. Щербина

В 32 Верховенство права : історія, теорія, практика : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (22 грудня 2010 року). – К. : Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2011. – 231 с.

Присвячено теоретично-правовим та практичним проблемам захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні.

Для фахівців-юристів, науковців, викладачів вищих навчальних закладів, аспірантів і студентів.

Матеріали, надіслані на конференцію, розглянуто редакційною колегією.

© Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2011

Верхня межа підліткового віку визначалася такою ознакою, як досягнення статевої зрілості (pubertas). Саме pubertas виступала тією межею між дієздатністю і недієздатністю неповнолітніх осіб і свідчила про припинення опіки над ними. Згідно вчення сабініанців визначальним фактором звільнення від опікуна була саме чоловіча репродуктивна здатність. Але прихильники інших юридичних шкіл вважали, що статева зрілість необхідно визначати саме досягненням 14-річного віку, не залежно від їх репродуктивної здатності (Gai 1.196). Особи, не здатні до дітонародження (євнухи та імпотенти), звільнялися від опіки лише по досягненню ними повноліття.

Третій період – період неповноліття (minor aetas) – тривав до досягнення особою 25-річного віку. Такі особи ще називалися – *adulescentes, adulti, iuvenes, puberes minores, quam XXV annis natu*. Це була дієздатна молодь, представники якої могли укласти шлюби, заповідати, нести повну відповідальність за умисні правопорушення, бути посередниками чи поручителями (Dig. 50. 17 2. §1), а також брати на себе інші зобов'язання без згоди піклувальника. В останньому випадку *minores* користувалися *jus singulare* – могли попросити претора провести реституцію (*in integrum restitutio propter minorem aetatem*), тобто визнати угоду недійсною і повернути сторони у попередній стан, що існував до її укладення. Починаючи з 242 р. до н.е. неповнолітні повинні були діяти лише зі згоди спеціального куратора (*curator specialis*) або за умови, що ця угода згодом буде ним підтвердженою. Крім цього, *minores* могли попросити, щоб їм призначили піклувальника і для управління їхнім майном (*curator generalis*).

В імператорський період неповнолітні могли випросити для себе *venia aetatis* – дозвіл вважати себе повнолітніми ще до досягнення ними 25-річного віку. *Venia aetatis* надавався хлопцям з 20 років, а дівчатам з 18 років. Особи, які отримали *venia aetatis*, могли відмовитися від нього і знову стати неповнолітніми.

Досягнувши 25 років особи переходили до категорії повнолітніх (*majores*) і позбавлялися будь-яких обмежень дієздатності.

Крім цих вікових періодів, в правових джерелах ми можемо зустріти й інші вікові цензи, які не мають прямого відношення до правоздатності, а лише до певних її проявів. Ось деякі з них: 1) 7 років – для заручин (D 23.1.14); 2) 17 років – для процесуальної дієздатності (*jus postulandi* – право заявляти магістрату будь-які процесуальні вимоги) (Dig. 1 3. 1.1. §3); 3) 20 років – для права відпускати рабів на волю; 4) 70 років – для права відмовитися від виконання публічних обов'язків (наприклад, від опіки) (Inst. 1. 25. 13) й ін. Заслугує на увагу і вказівка на вік *plena pubertas* (чоловіки – 18 років, жінки – 14 років), який мав значення для отримання легату і усиновлення (саме цей вік складав різницю в роках між усиновителем й усиновленим або усиновленою) (Inst. 1.11.4).

Таким чином, вік відносився до природних умов, які могли обмежити правосуб'єктність фізичних осіб. Особа ставала повністю дієздатною лише по досягненню нею 25 років, а до цього часу її життя поділялося на три вікові періоди, кожний з яких вносив свої корективи в обсяг дієздатності.

Сьогодні така природна умова обмеження правосуб'єктності, як вік знайшла своє правове закріплення як у цивільному праві зарубіжних країн загалом, так і України зокрема.

Коструба А.

Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського

ПЕРЕДБАЧЕНІСТЬ НОРМОЮ ПРАВА І СТИМУЛЮВАННЯ ЯК ОЗНАКИ ЮРИДИЧНИХ ФАКТІВ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ

Актуальність теми юридичних фактів на сьогоднішній день є дуже високою і це пояснюється тим, що динаміка суспільних відносин штовхає вчених юристів і законодавця до перегляду або вдосконалення певних тез в юридичній науці.

Аналізуючи юридичні факти у правовому аспекті, як слушно звертає увагу М. Кучерявенко, необхідно враховувати те, що правового значення набувають не усі дії або події, а тільки ті, з якими пов'язуються певні правові наслідки, тільки ті життєві обставини, котрі передбачені нормами права. Саме тому, встановлюється діалектичний взаємозв'язок і взаємозалежність: без правової норми не може бути юридичного факту, без останнього не можуть наставати правові наслідки. Жодний юридичний наслідок не впливає безпосередньо із правової норми, завжди необхідною умовою є юридичний факт – конкретна життєва обставина, встановлена правовою нормою. Факти стають юридичними не із-за певних внутрішніх властивостей, а в результаті визнання їх такими державою, законом. Життя – безперервний ланцюг різноманітних фактів, дій, випадків, подій, проте не всі з них набувають юридичного значення, а лише ті, які зачіпають найсуттєвіші інтереси суспільства, входять

до сфери правового регулювання і можуть спричиняти юридичні наслідки. З цього приводу слушно зазначає Ю. Толстой: "юридичний факт, з яким гіпотеза правової норми пов'язує виникнення правовідносин, існує як реальний життєвий факт". В. Чернадчук правильно звертає увагу на те, що правильне закріплення юридичних фактів у гіпотезах правових норм є одним із завдань, що постають перед правотворчими органами при розробленні нормативно-правових актів. Повне, точне та достовірне встановлення юридичних фактів є необхідною передумовою для застосування правових норм. В загальній теорії права класичною є структура норми права: гіпотеза, диспозиція та санкція. Гіпотеза норми права – це та її частина, що відповідає на запитання "якщо?". Тобто при настанні такої дії або події починається правове регулювання суспільних відносин. З цього, на думку Ю. Данилюка, випливає, що юридичні факти закріплюються в гіпотезі правової норми. З цього приводу не можна ігнорувати позицію М. Рожкової, яка вносить точність в поняття юридичних фактів шляхом розмежування поняття "правова модель обставин" і "юридичний факт". Під правовою моделлю обставин вона розуміє абстрактну (типову) обставину, яке закріплено в гіпотезі норми права (чи декількох норм права) і з якими норма права пов'язує виникнення певних наслідків. Юридичний факт, вважає вона, традиційно розуміється як реально існуюча життєва обставина – явище чи процес. І тому, визначення юридичного факту не може базуватися на розумінні його як правової моделі обставин. Вважаємо, що така позиція є слушною, оскільки вносить точність в визначення юридичного факту, відмежовуючи фактичні обставини від їх нормативної моделі. Найвиразніше з'ясувати питання про нормативну силу факту можна на прикладі звичаєвого і договірнього права. Обґрунтуванню нормативного, або зобов'язуючого характеру, факту служить сам факт його існування. Має бути так, як є. Правом первісно вважається у будь-якого народу те, що фактично здійснюється як таке. Тривале здійснення відповідно до норм, і водночас саме норма стає вже авторитетним велінням суспільства, тобто правовою нормою. Так вирішується проблема звичаєвого права. Звичай виникає з фактичного, яке постійно повторюється і вважається нормативним.

Стимулювання. Юридичний факт, викладений у гіпотезі норми права, стає стимулом, коли особа пов'язує з ним настання бажаних для неї правових наслідків. Наприклад, для призначення пенсії особі необхідно мати страховий стаж. Тобто особа, яка розраховує отримати пенсію, повинна накопичити зазначений страховий стаж. Юридичний факт у цьому випадку виконує функцію стимулу, що є особливо важливо, коли правовим наслідком передбачається отримання житла, пенсії чи інших благ.

Значення цієї функції дуже важко переоцінити, оскільки, юридичні факти, будучи стимулом для дій суб'єктів права, можуть регулювати суспільні відносини, впливати на їх перебіг, прогнозувати їх. Юридичні факти в такому разі стають поведирем людини в правовій дійсності. Остання в разі сумнівів як їй діяти далі має лише покластися на норми права і юридичні факти, які і посприяють настанню вигідних наслідків для людини. Юридичні факти стають знаками, підказками в юриспруденції, вони підштовхують людину до певних дій або бездіяльності. Норма права, в гіпотезі якої розміщений юридичний факт, містить і наслідок, який викликає цей факт, і який (наслідок) має вигідний і позитивний характер для людини.

Таким чином, можна зробити висновок, що юридичні факти є основоположним елементом в механізмі правового регулювання суспільних відносин. Будучи закріпленими в нормі права вони опосередковують перехід прав і обов'язків учасників цивільно-правових відносин, а також сприяють виникненню, зміні чи припиненню останніх. В той же час, важливим є те, що юридичні факти стимулюють зміненню правового становища суб'єктів права. Вони прискорюють або уповільнюють динаміку суспільних відносин, що, фактично, дає підстави вважати юридичні факти каталізатором розвитку правовідносин в цілому.

Шабалін А.В.
здобувач НДІ інтелектуальної власності НАПрН України,
ст. викладач Академії житлово-комунального господарства,
приватний адвокат

ПІДСТАВИ ДЛЯ ВИДАЧІ СУДОВОГО НАКАЗУ У СВІТЛІ ОСТАННІХ ЗАКОНОДАВЧИХ ЗМІН (ПРОЦЕСУАЛЬНІ ПИТАННЯ)

Важливим кроком у проведенні судово-правової реформи стало прийняття Верховною Радою України Закону України "Про судоустрій і статус судів" № 2453-IV від 7 липня 2010 року (надалі – Закон). Зазначений закон став фундаментом для побудови нової демократичної системи національного правосуддя. Профільним нормативно-правовим актом було змінено не тільки порядок

ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА: ІСТОРІЯ, ТЕОРІЯ, ПРАКТИКА

МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

(22 грудня 2010 року)

Автор обкладинок –
студентка юридичного факультету БОНДАРЕНКО Інна Володимирівна

Оригінал-макет виготовлено Видавничо-поліграфічним центром "Київський університет"

Формат 60x84^{1/8}. Ум. друк. арк. 27,0. Наклад 130. Зам. № 211-5895.
Гарнітура Arial. Папір офсетний. Друк офсетний. Вид. № 42.
Підписано до друку 01.03.12

Видавець і виготовлювач
Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет"
01601, Київ, б-р Т. Шевченка, 14, кімн. 42
☎ (38044) 239 3222; (38044) 239 3172; тел. факс: (38044) 239 3128
e-mail: vpc@univ.kiev.ua
http: vpc.univ.kiev.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1103 від 31.10.02

Handwritten signature